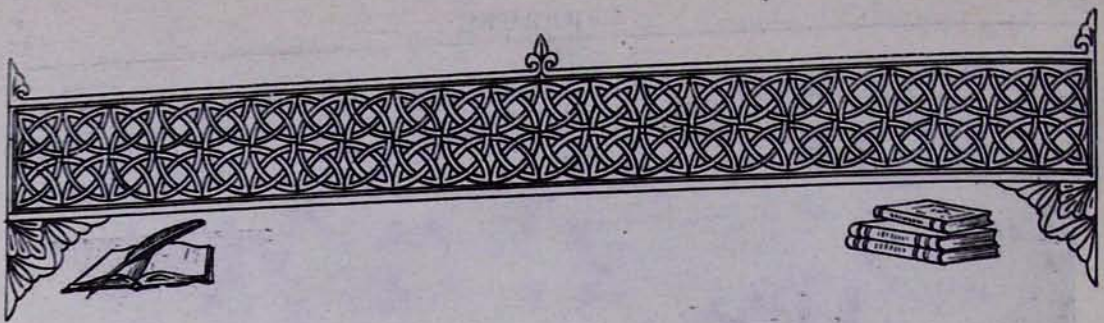

ՄԵԾԱՆՈՒՆ ԵՎ ՎԱՍՏԱԿԱՇԱՏ ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐ ԼԵՈՅԻ*
ԵՎ Ն. ԱԴՈՆՑԻ** ՆՈՐԱՀԱՅՏ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ Կ. ՊՈԼՍԻ
ՊԱՏՐԻԱՐԲ ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՕՐՄԱՆՅԱՆԻՆ

Թիֆլիս, փետրուարի 12, 1906

Առ Ամենապատիւ Տ. Տ. Մաղաքիայ
Սրբազան Արքեպիսկոպոս Պատրիարք
Հայոց Կ. Պոլսոյ

Ամենապատիւ Սրբազան Հայր,

Ձեր հանրածանօթ լուսամիտ ուշադրու-
թիւնը դէպի հայ գրականութիւնը ինձ վըս-

* Պատմաբան Լեոն (Առաքել Բաբախանյան, 1860—1932), հայտնի է որպէս խոշորագոյն մշա-
կութային գործիչ՝ հայ ժողովրդի պատմության, հու-
շագրության, գրականության, մանկավարժության
ասպարեզներում մատուցած իր բազմամյա ծառա-
յություններով:

Լեոն իր «Հայկական տպագրութիւն» երկհատոր
աշխատությունը գրելու համար, նյութեր հայթայթելու
նպատակով, Թիֆլիսից 1906 թ. փետրվարի 12-ին
դիմում է Կ. Պոլսի ժամանակի հայոց պատրիարք
արժանաւիշատակ Օրմանյան գիտնական սրբազա-
նին (1840—1918):

** Հրատարակության ենք հանձնում նաև խոշո-
րագոյն պատմաբան Նիկողայոս Արոնցի (Տեր-Ա-
վետիքյան, 1871—1942) մորաբայտ մամակը, մույն
նպատակով՝ նյութեր ձեռք բերելու համար հասցեա-
գրված Օրմանյան պատրիարքին 1907 թ. դեկտեմբե-
րի 3-ին, Պետերբուրգից:

Վերոհիշյալ երկու մամակները, ի շարս այլ բազ-
մաթիվ նյութերի, Վնապատ Հայրապետի շնորհիվ
ստացվել է արտասահմանից և հանձնվել Ե. Չարեն-
ցի անվան գրականության ու արվեստի թանգարա-
նին:

Երկու գիտնականների խնդրանքը կատարվել է:
Այդ մասին է վկայում ստացված մամակների վրա
մակագրված «Առաքվեց նյութերը»:

ՎԱՀԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐՑԱՆ

տահույթիւն է ներշնչում ներկայ դիմումն ա-
նելու Ձեր ամենապատուօրէան: Խնդրան-
քիս ստարկան չափազանց կարեւոր լինե-
լով ինձ համար, ես ոչ թէ ստանում հաշո-
ւելու այն մտքի հետ, որ այս հեռաւոր տե-
ղից մի կողմնակի գործով պիտի խլեմ Ձեր
բազմազբաղ ժամերից մեկն ու մեկը: Կան-
խում եմ Ձեր ներողամտութիւնը հայցելու,
Սրբազան Հայր, եւ յոյս ունեմ թէ կարծա-
նանամ նրան, քանի որ Դուք կը տեսնէք որ
իրաւ, իմ առջեւ, բացի Ձեզ դիմելուց, ուրիշ
մի ճանապարհ չէ մնացել:

Երկար տարիներից ի վեր ես, Սրբազան,
պատրաստել եմ նիւթեր ԺԹ դարի հայոց
մի ընդարձակ եւ բազմակողմանի պատմու-
թիւնը գրելու համար, մի գործ, որ շարու-
նակութիւնը պիտի լինի իմ «Հայկական
տպագրութիւն» անունով երկհատոր աշխա-
տութեան: Մեկ տարուց աւելի է, որ ես
սկսել եմ գրել, բայց տարաբախտաբար,
կալ մի մեծ պակասութիւն, որ միանգա-
մայն ջլատում է գործս: Այդ այն է, որ ես,
չը նայած իմ բազմաթիւ դիմումներին, ոչ
մի տեղ չեմ կարողանում գտնել Ազգային
ժողովի Ատենագրութիւնների լիակատար
ժողովածուն, առանց որի, իհարկէ, չէ կա-
րող լինել ոչ մի պատմութիւն: Բարեկամ
անձանց աջակցութեամբ, որոնց անհունա-
պէս շնորհապարտ եմ, ինձ հաջողուեց ձեռք
բերել «Ատենագրութիւնները» 1860—1870
տարեշրջանների մի հատորի մէջ, բայց այդ
հատորը աւելի եւս կարեւոր է դարձնում
յաջորդ բոլոր նստաշրջանների Ատենա-
գրութիւններն էլ: Այստեղ իմ որոնումները
սպարդիւն անցան: Ես նոյն իսկ գնացի
Էջմիածին, բայց այնտեղ երկու-երեք տեւո-
րակ միայն գտայ: Այսպիսով Երեսփոխա-

նական ժողովի գործունեությունը, որի շուրջը պատում է Թիւրքահայ պատմությունը, մնում է ինձ անծանօթ իր նշանատր մասով: Բազմամեայ ջանքերս, տքնություններս պիտի կորչին, եթէ այս մեծ արգելքը անյաղթելի մնայ:

Ապարդին վորձելով բոլոր միջոցները, վերջ ի վերջոյ իմ մէջ մնաց այն վատ հաւատը, որ միայն Դուք, Սրբազան Հայր, կարող էք ինձ օգնել այս դժարութեան մէջ: Ես ահա աղաչում եմ Ձեզ որ չը մերժէք ինձ օգնությունը: Պատրիարքարանը, հաւատացած եմ, կունենայ բոլոր Ատենագրությունները, սկսած 1870 թականներից մինչեւ վերջը, ինչպէս նաև զանազան ժամանակ լոյս հանած պաշտօնական հրատարակությունները (տեղեկագիրներ, հաշիւներ և այլն): Արդեօք չէ՞ կարելի դրանցից մի մի օրինակ շնորհել ինձ գոնէ ժամանակատրապէս, յետ դարձնելու պայմանով, որ պիտի սրբութեամբ կատարեմ:

Իմ տենչանքս է ներկայացնել այստեղի հայութեան մի պատմություն, որի մէջ հնար եղածին չափ լրութեամբ պատկերացած լինի Թիւրքիայի հայոց կեանքը իր բազմակողմանի երեւոյթներով: Հաւատացած եմ, Սրբազան, որ Ձեր սրտին էլ խիստ մօտ է այս գաղափարը, հաւատացած եմ, որ Դուք անուշադիր չէք թողնի իմ այս խնդիրը եւ կօգնէք ինձ ոչ միայն խնդրած նիւթերը ինձ տալով, այլեւ կարելի կը համարէք հաղորդակից անել ինձ այնպիսի նիւթերի, որոնք հրատարակուած չեն: Այն ժամանակ ես ինձ անասելի երջանիկ կը համարեմ մեր Ազգային Պատրիարքարանի ինձ ցոյց տուած լուսամիտ խրախուսանքով եւ աջակցութեամբ:

Նորից Ձեր ներողամտությունը խնդրելով իմ այս դիմումի համար, մնում եմ, Ամենապատիւ Սրբազան Հայր,

Ձեր ամենախոնարհ ծառայ

Ա. ԲԱԲԱԽԱՆԵԱՆ (ԼԵՕ)

Հասցես. Թիֆլիս, «Գուտենբերգ» գրավաճառանց:

3 դեկտեմբերի 1907, Պետերբուրգ

Գերապատիւ Սրբազան Հայր,
Ի վաղուց հետէ մի իղձ ունեմ, որի համար կը համարձակիմ սրբազնութեանդ նշանություն պատճառել: Որովհետեւ մասնագիտությունս Հայրենագիտությունն է տեղույս Համալսարանում Արեւելեան լեզուների ֆակուլտետում, անհրաժեշտ պէտք ունիմ Պոլսոյ «Երեսփոխանական ընդհանուր ժողովոյ ատենագրութեանց», որ իր ժամանակին պարբերաբար հրատարակուած էր: Արդ՝ անվերջ պիտի պարտադրեցնէք ինձ, եթէ այդ «Ատենագրությունից» մի օրինակ ինձ հայթայթել կարենաք, ինչ գնով լինի: Թերեւս Պատրիարքարանում, կամ գրավաճառների եւ կամ եկեղեցեաց դիւաններում գտնուին: Քանիցս անգամ դիմել եմ Պոլիս մոյն խնդրով, բայց որոշ արդիւնքի չեմ հասել: Այս անգամ ստիպուած եմ դիմել բարձր սրբազնութեանդ հայրական աջակցութեան յաջողեցնել ինձ յիշեալ հրատարակություններից մի օրինակ ձեռք բերել, որի համար կյայտնեմ իմ խորին շնորհակալիքս:

Համբուրի աջդ. մնամ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱՂՈՆՑ

Հասցես, տեղույս եկեղեցական խորհուրդ:

